

ALEXANDRU STURZA – ÎN CONSONANȚĂ CU DIALOGUL EUROPEAN DE AZI**Octavian MOȘIN***Catedra Filosofie și Antropologie*

The article represents a study on the activity of Alexandru Sturza, which was in concordance with the European dialogue. Alexandru Sturza was writing in the 19th century something that stay valid even for nowadays. He lives again all the ethical fallings and understands the origin of the problems that are in the absence of the true faith.

Epoca în care a trăit Al.Sturza se deosebește, bineînțeles, cu mult de timpurile noastre, deși există și o mulțime de similitudini. Așa se face că, începând cu anii 70 ai secolului trecut, o mare parte a populației a început să acumuleze bogății materiale. Averea nu este un lucru rău, dacă e agonisită pe căi cinstite. Din păcate, însă, viața ne oferă tot mai puține exemple de acest fel. Nu în zadar crește numărul furturilor, escrocheriilor, cazurilor de mituire și al altor fapte rele. Astăzi multe fraude sunt legiferate, cum ar fi specula, de exemplu, exploatarea nemiloasă a salariaților, care muncesc pentru o remunerare mizeră. În zilele noastre, educarea unui mod modest de trai e o raritate. Cam aceleași tendințe se observau și la începutul sec. XIX.

Pe atunci se prăbușea morala, astăzi această cădere e și mai mare: bodegi la fiecare zece metri, pornografie, sex – ziua în amiaza mare. Unii copii de la grădinițe știu mai multe în ale dragostei decât cei vârstnici. Îndrăgostiri și relații prin intermediul Internetului. Droguri, SIDA, jocuri de hazard. Crime, ură, invidie. Filme de o cruzime nemaipomenită. Șomaj, sărăcie. Târg de ființe umane. Pentru unele femei prostituția a devenit chiar o mândrie. Slavă Domnului, de aceste rele e molipsită o parte nu prea mare a societății. Dar nu trebuie să uităm că aceste vicii sunt deosebit de contagioase.

Pe atunci se purtau războaie de cucerire a pământurilor străine, astăzi acestea se numesc confruntări pentru obținerea zonei de influență, pentru apărarea intereselor geopolitice. Deși conflictele armate sunt de proporții mai mici, ele sunt totuși mai distrugătoare.

Au fost numite doar o parte din imoralități. Și nu poți să nu te întrebi: cum să oprești aceste lucruri groaznice? Unul din mijloacele principale sau poate cel mai principal mijloc este credința, formarea convingerilor despre existența lui Dumnezeu, respectarea legilor Lui, teama de Atotputernicul, chemarea la pocăință, la salvare. La aceste fapte bune ne îndemna filosoful Al.Sturza, dar glasul lui, alături de ale sutelor de apologeți ai creștinismului, nu este dat ascultării. Mai degrabă sunt auzite chemările partidelor politice răufăcătoare, ale filosofilor „preaînțelepți”, noțiune preluată de gânditorul nostru de la Sf.Apostol Pavel. Astăzi la mijloacele de combatere a tendințelor negative pe Terra noastră e necesar de adăugat și concilierea nu numai dintre creștini, ci și dintre diferite religii, căci Dumnezeu este Unul.

Al.Sturza astăzi ne poate ajuta, ne poate încuraja la combaterea celor rele, la răspândirea credinței, la unirea credincioșilor, la desfășurarea chibzuită a dialogului european contemporan și atingerea unui scop comun. Drept exemplu vom aduce doar câteva pasaje, câteva chemări din scrierile lui:

„Trebuințele (necesitățile – *n.n.*) unei națiuni sunt de diferite feluri. Ele sunt reale și artificiale, parțiale și generale. Datoriile ei sunt de o îndoită natură. Ca un tot izolat și distinct, cea dintâi datorie a unei națiuni este de a nu se denatura și de a rămâne ea însăși. Ca parte dintr-un tot datoria ei e să se supună impulsunii universale și de a merge în rând cu neamul omenesc” [1].

„Știința cârmuirii este strâns legată cu cea a educației și numai printr-o educație într-adevăr națională și esențial religioasă se poate câștiga unanimitatea conștiințelor” [2].

„Această învățătură mare (filosofia creștină – *n.n.*) servește pentru a materializa un adevăr sublim și anume: că cel dintâi simptom, ca și cel dintâi rod al inițierii noastre în adevăr trebuie să fie virtutea toleranței. Căci adevărul naște dreptate, dreptatea conduce la iubire, dar și iubirea este ea oare compatibilă cu intoleranța?” [3].

„Sufletul nemuritor trebuie de asemenea să aibă o hrană specifică lui din izvorul existenței spirituale. Această necesitate determină prezența în sufletul nostru a ideilor înnăscute despre Dumnezeu, despre bine și rău... Conștiința de sine, darul vorbirii, voința comună umană constituie chezașia triplă a unicității nemuritoare a conștiinței sale” [4].

Despre identitatea noastră creștină Al.Sturza menționa frumos în cartea sa *Grecia la 1821-1822*: „Secole urmează unul după altul, ele trec și umbrele lor fugitive se proiectează pe plăcile vii ale legii eterne. Incinta adevăratului templu se ridică fără a ține seama de delirul pasiunilor omului și fiecare secol vede o nouă față a edificiului fără a-i putea tăgădui unitatea și identitatea” [5].

Al.Sturza rămâne actual prin gândirea sa și în domeniul spiritualității creștine, opera lui e în consonanță cu dialogul european de azi. Mai ales publicistica lui s-a dovedit a fi în armonie cu problemele zilei: problema Orient–Occident, renașterea Bisericii Creștine, revenirea la credință în țările cu un fost regim totalitar, intensificarea activității diferitelor comunități religioase, care subminează autoritatea Bisericilor, problema educației și instruirii în școală și altele.

Gânditorul nostru analizează problemele de pe vremea sa, tendințele filosofice, mai cu seamă din Europa, pentru că aici dorea mai întâi să fie ordine, să fie rezolvate problemele stringente: sărăcia, războaiele, încălcarea libertății oamenilor, popoarelor. El a fost un mare apologet al ortodoxiei, adept al creștinismului, al revenirii la Biserica-mamă și al filosofiei creștine. Numai ce definiție face el acestei filosofii: „Ea ne învață, că orice cunoștință, chiar și cea empirică, pornește de la credință, adică de la izvorul său, de la acceptarea datelor de bază inaccesibile rațiunii. Din cele trei sisteme ale cosmogoniilor (descrise, explicate la pag. 43 și 45 – *n.n.*), ea acceptă și recunoaște cea care, nefiind născocită de mintea omenească, legiferează o comportare dreaptă și armonioasă a omului și naturii cu Dumnezeu – sistem care nu e supus cercetării analitice, dar care lămu-rește tot ce este derivat în fenomenele lumii materiale și spirituale”.

O definiție și o explicație mai rar întâlnită chiar și în enciclopedii. Concis și clar. Dar autorul mai precizează un cuvânt. Cuvântul „a lămuri”, scrie el, noi îl concepem nu ca o dezvăluire a esențelor, imposibile în lumea fenomenelor, ci ca o satisfacere a bunului simț și a conștiinței de sine pure” [6].

La Al.Sturza găsim multe pagini, unde el meditează despre siguranță, bunăstare, încredere și stabilitate în societate și spune că toate aceste tendințe sau rezultate ale ordinii sociale sunt incompatibile cu intoleranța, și compatibile deci cu toleranța, cu iubirea, cu virtuțile, plăcute lui Dumnezeu. Desigur, se cer anumite forțe, care ar consolida societatea. Conștiința religioasă ar trebui să fie una din principalele forțe și să fie considerată tot atât de importantă ca și factorii economici, politici etc., iar filosofia creștină, în viziunea gânditorului nostru, trebuie să joace un mare rol în consolidarea edificiului social. Ea, această filosofie, fiind „un centru viu al tuturor raționamentelor abstracte, apropie și împacă opiniile dușmănoase ale diferitor filosofii” [7].

Nu e vorba de o unică ideologie (noțiune care îi înspăimântă grozav pe unii „ideologi” de la noi), ci de un sistem de idei, de concepții, care contribuie la dezvoltarea societății, alături de alte țări civilizate. Spunând că „nu aprobă nicidecum eforturile guvernelor, care tind să încătușeze activitatea spiritului uman” [8], Al.Sturza parcă comentează, susține formula de azi „unitate prin diversitate”.

Dar cum rămâne cu sutele de secte, desprinse din comunitățile religioase principale, cu atâtea culte? Și-a pus această întrebare și Al.Sturza și ne dă un răspuns aproape complet în câteva scrieri ale sale. La două dintre ele ne vom opri mai jos.

Identitatea creștină, apărarea curățeniei și autenticității credinței ortodoxe a fost tema centrală a mai multor lucrări ale lui Al.Sturza, începând chiar cu primul său studiu mai valoros, scris doar la vârsta de 25 de ani și editat la 1816. El e intitulat *Considerente despre doctrina și spiritul Bisericii ortodoxe* sau *Priviri istorice asupra învățaturii și duhului Bisericii ortodoxe*, după cum a fost tălmăcit din limba franceză și cea germană de teologul Ilie Beleuță în limba noastră la 1931.

Motivul apariției acestei scrieri a fost, după cum confirmă autorul, „încercările unor eterodocși, domiciliați în Rusia, de a agita conștiințele și a atâta îndoielile în sânul credincioșilor asupra curățeniei dogmelor, mărturisite de Biserica de Răsărit” (Constantinopol – *n.n.*). E o ripostă a lui Al.Sturza la unele idei, propovăduite de reprezentanții societăților secrete ale teosofilor, masonilor, iansenistilor, comunităților religioase, apărute la începutul secolului XIX în Rusia, precum și întru combaterea unor convingeri, lansate în saloanele Sankt Petersburgului de filosoful francez Joseph de Maistre.

Al.Sturza revine la această temă și în lucrarea *Dubla paralelă sau biserica în fața papalității și a reformei sec. al XVI-lea* (redăm aici forma corectă a denumirii cărții, iar în referințe – titlul publicat la 1851 – *n.n.*). Această compunere a fost scrisă în limba franceză și publicată la Paris în *Opere postume...* și tradusă în limba română de protosinghelul Neofit Scriban.

Lucrarea sus-menționată e o reacție la enciclica Scaunului de la Roma din noiembrie 1847, în care creștinii răsăriteni de pe teritoriul Imperiului Otoman sunt chemați să adere la credința catolică. Autorul polemizează cu oponenții săi, explică adevărul și cheamă la unire, și nu la dezbinare.

Alexandru Sturza numește unsprezece deosebiri între Biserica Ortodoxă și cea Catholică: dogma purcederii Sfântului Duh, existența purgatorului, necesitatea și folosul cuminecării, întreita cufundare la Botez, întrebuințarea pâinii dospite și cea a azimelor pentru prosforare, definiția primatului scaunului de la Roma, nunta, iertarea mădularelor clirosului lumesc, Sfântul Mir, Sfânta Cuminecare învoite celei întâi pruncii și indulgențele.

Ca temă a polemicii filosoful ia mai întâi problema definiției primatului scaunului de la Roma. După cum se știe, primele Sinoade Ecumenice nu au recunoscut scaunului de la Roma nici o suveranitate peste celelalte Biserici, socotindu-l egal cu cele din Alexandria, Constantinopol, Antiohia și Ierusalim. Apostolul Petru, primul episcop de la Roma (până în anul 67 d.Hr. – *n.n.*), nu-și însuși nici o suveranitate și se mulțumi de a fi întâiul, primul între egali în adunarea Apostolilor. „Iară dacă titlul de Principe al Apostolilor, aplicat Sfântului Petru te încurcă, scrie Alexandru Sturza, învață-te (ia aminte – *n.n.*) că el nu se află nicăieri în Testamentul Nou” [9].

Aducând oponenților săi cuvintele din Biblie, unde Iisus Hristos spune „Tu ești Petru și pe această piatră voi zidi Biserica Mea”, Alexandru Sturza deduce că de aici nu rezultă că adevărata credință creștină este cea catolică. El explică că cuvântul „*piatră*” înseamnă Iisus Hristos, mărturisit înalt prin credință, iar cuvântul „*Biserică*” înseamnă Trupul Domnului și ea nu poate fi întemeiată decât pe Iisus Hristos, mărturisit înalt prin credință.

Scriitorul-teolog menționează faptul că egalitatea între Biserica de la Roma și cea de la Constantinopol a fost respectată timp de opt secole și ceva după Hristos și doar abia în secolul al nouălea Biserica de la Roma a întreprins prima încercare de a uzurpa puterea și de a se separa de Biserica de la Constantinopol.

Vorbind despre purgatoriu, Alexandru Sturza spune, în această lucrare, că termenul acesta sau altfel zis „focul curățitor” era necunoscut vechimii creștine. Biserica Ortodoxă de Răsărit, spune el, a învățat totdeauna, după Sfântul Chiril al Alexandriei, nu o curățire oarecare pentru cei morți, care se realizează prin chinuri și patimi în purgatoriu (doctrină care nu ni s-a descoperit nicicum, zice el), ci simplu, numai prin rugăciunile și darurile celor vii pentru cei răposați.

Alexandru Sturza arată aceste și alte divergențe importante și mai puțin importante, demonstrând că Bisericile au o origine și temelie comună. În dispută, spune el, sunt nepotriviri și întrebări secundare între ambele Biserici, cum ar fi întreita cufundare la botez, folosirea pâinii dospite și a azimelor la împărtășanie, care n-ar trebui să trezească dezbateri aprinse. Căci dacă indulgențele, de exemplu, presupun penitența inimii și mărturisirea gurii, sunt oare ele, se întreabă autorul, neapărate credincioșilor, nu fac ele oare un mare rău?

Filosoful încheie gândurile despre controversa dintre Bisericile de Apus și de Răsărit (Constantinopol – *n.n.*) cu chemarea ca tot ce e lăsat de Dumnezeu să fie lăsat neatins și cu o afirmare care te face să meditezi și iarăși să meditezi. După o experiență dureroasă de zece secole, poate oare mintea omenească să se mai contrazică fără a înnebuni sau blestema? Unde este ieșirea din labirintul cu luciri false?

Alexandru Sturza în mai multe pagini ale lucrării *Dubla paralelă...* apără Ortodoxia și de protestantism. Se știe că în secolul al XVI-lea protestanții s-au separat de catolici din cauza, după părerea autorului, „*abuzurilor autorității*”, pe care le comitea puterea catolică, și cruciadei a IV-a din anul 1204, când catolicii au cotoplit Constantinopolul. Alexandru Sturza scrie că încă din secolul al XVI-lea printre protestanți erau oameni de bună credință, care simțeau necesitatea de a se alipi la „trunchiul primordial al creștinismului”, dar tratativele din secolele al XV-lea și al XVI-lea dintre aceste două părți nu s-au încununat cu succes.

Autorul numește șapte deosebiri principale dintre protestanți și ortodocși: învățătura despre credință și fapte bune, apreciate drept condiții indispensabile ale mântuirii noastre veșnice; doctrina despre împărtășanie (protestanții n-o recunosc); învățătura despre autoritatea Bisericii și tradițiile sfinte; învățătura despre cultul Sfintei Cruci, a Preasfintei Fecioare Maria, a îngerilor și a sfinților, precum și chemarea lor în rugăciune (protestanții nu recunosc această doctrină); învățătura despre venerarea sfintelor icoane și sfintelor moaște (protestanții nu le recunosc); doctrina despre posturile și ajunurile lor religioase, așezate de Biserică (protestanții nu le țin) și învățătura despre starea sufletelor după moarte și despre rugăciunea pentru cei trecuți din această viață (protestanții nu împărtășesc această învățătură).

În cadrul polemicii sale, Alexandru Sturza apără toate pozițiile Ortodoxiei, dar mai întâi se oprește la capitolul despre credință și fapte bune, subliniind gândul că omul e salvat numai confirmând credința sa prin fapte bune. Alexandru Sturza amintește că protestanții, începând cu Luther și continuând cu cei care au apărut după el, considerau că omul este îndreptat și salvat numai prin credință. Savantul polemizează și își

expune punctul său de vedere, că anume credința „*făcută lucrătoare*”, prin dragoste și caritate, poate fi adevărată credință.

O completare a acestei teme, care se înscrie în dialogul european contemporan, e prozelitismul religios. Subiectul a fost abordat nu o singură dată de filosoful nostru. El sublinia că mulțimea de comunități religioase sau secte subminează autoritatea Bisericii creștine, iar în capitolul „Instituții religioase ale Rusiei” din cartea sa *Mențiuni despre Rusia* analizează adevăratele cauze ale apariției lor. „Reforma introdusă în chip despotice de Petru cel Mare în guvernarea Bisericii, scrie el, a scăzut autoritatea ei legitimă asupra conștiințelor, a denigrat caracterul sacru al slujitorilor ei, i-a răpit preotului sentimentul demnității sale cu încrederea respectuoasă care până atunci el o inspirase credincioșilor, și a introdus în ordinea socială dualismul poruncii și al ascultării, lipsit de intervenția unei puteri moderatoare” [10]. Oare aceste rânduri nu sunt actuale în multe țări, dependente până odinioară de regimul antihrist?

Printre cauzele creșterii numărului de sectari, Alexandru Sturza enumeră și instinctul natural de libertate al omului, dar și „lânzezeala învățământului religios”, care nu e organizat așa ca să cucerească copilăria și să influențeze masele, și ajunge la o concluzie profundă: „Atâta timp cât va dura această sterilitate a învățământului catehetic, spiritul de sectă își va urma ravagiile” [11].

Cuvinte profetice, căci și astăzi problema rămâne a fi nerezolvată.

Referințe:

1. Sturza Al. Priviri istorice asupra învățaturii și duhului bisericii ortodoxe / Traducere din l. franceză și cea germană de I.I. Beleuță. - Făgăraș, 1931, p.11.
2. Ibidem, p.140.
3. Ibidem, p.130.
4. Стурдза А. Нечто о философии христианской // Москвитянин (Москва). - 1844. - № 1. - С.211.
5. De Stourdza A. La Grèce en 1821 et 1822. - Paris: Dentu, 1861, p.223.
6. Стурдза А. Нечто о философии христианской, с.200.
7. Ibidem, p.118.
8. De Stourdza A. Essai sur les lois fondamentales de la société et les institutions humaines // Oeuvres posthumes... Vol. IV. - Paris: Dentu. - 1861, p.66.
9. De Sturza Alexandru. Dublul paralel sau biserica în fața papalității și a reformei veacului XVI. - Iași, 1851, p.38.
10. De Stourdza Al. Notions sur la Russie. - Paris: Dentu, 1858, p.53.
11. Ibidem, p.53.

Prezentat la 15.05.2007